

10. Sperber D., Wilson D. *Relevance: Communication and Cognition* / D. Sperber, D. Wilson – Cambridge, MA: Harvard U Press, 1986
11. Verschueren J. *Understanding Pragmatics* / J. Verschueren – London: Arnold, 1999 – 265 p.

Каминская М. Когнитивно-прагматический потенциал контекста: современный вектор исследований.

Статья посвящена исследованию понятия «контекст» через призму междисциплинарных исследований, актуальных в современном языкознании. Тенденцией последних десятилетий является пересмотр базовых основ коммуникации в связи с достижениями когнитивистики, психологии и прагматики. В частности, это касается и научных дискуссий относительно терминологического объема контекста и потенциала понятия в рамках лингвокогнитивной парадигмы. В статье прослежены изменения фокуса в толковании контекста и особое внимание посвящено объему и роли данного понятия в современных прагматических исследованиях.

Ключевые слова: контекст, панконтекстуальность, ситуативный контекст, микро- и макроконтекст, внутренний контекст, интерактивный контекст, прагмаспособность.

Kaminska M. Cognitive and Pragmatical Potential of Context: Modern Linguistic Researches.

The article deals with the notion of “context” within interdisciplinary approach relevant in modern linguistic researches. The review of the basic foundations of the process of communication due to the achievements of cognitive science, psychology, and pragmatics has become the logical tendency of the last decades. In particular, it concerns also the scope of context and its potential within the framework of cognitive paradigm. Therefore, the author of the article analyzes the change of the focus in the interpretation of the context and particular attention is dedicated to the scope and role of this concept in modern pragmatic studies.

Key words: context, situational context, micro- and macrocontext, intrinsic context, interactive context, pragmability.

Статтю рекомендовано до друку
кандидатом філологічних наук,
професором кафедри германської і фіно-угорської філології
Київського національного лінгвістичного університету
Л.М. Волковою

Світлана Козак
(Луцьк)

УДК 811:81'42:82.091

ФРЕЙМОВА СТРУКТУРА АНГЛОМОВНОГО ПРЕС-РЕЛІЗУ

У статті визначено та проаналізовано структуру прес-релізу, що складається з ядерного понятійного компонента з фреймовою репрезентацією ситуації. Дефінітивний аналіз прес-релізу дав змогу з'ясувати набір структурно-семантичних ознак ядерного понятійного компонента. Визначено, що фреймова репрезентація є моделлю навколо якої будується лінгвістична на екстралінгвістична структура прес-релізу, що знаходить своє послідовне відображення у структурно-композиційній, структурно-тематичній організації прес-релізу та у лексико-семантичній та лінгвістичній організації, яка складається з вершинних вузлів, слотів і терміналів, що актуалізуються в дискурсі: СУБ'ЄКТ (особа, організація), ОБ'ЄКТ (особа/особи, організація), ІНСТРУМЕНТ (технічні способи передачі, стратегія, особа / особи), МЕТА (інформування, формування кооперативних стратегій поведінки, вплив на свідомість та маніпуляція поведінкою), РЕЗУЛЬТАТ (реакція). Здійснивши аналіз моделей прес-релізів, що включають різну кількість актантів та їх ознак, було розглянуто ключову, прототипну модель прес-релізу, вершинними вузлами якого є: ДЕХТО/ДЕЩО (агенс) – відправник, особа, організація, ДІЄ – діяльність агенса, ТАМ, ТОДІ – темпоральні та локативні характеристики, ДЕХТО/ДЕЩО (пацієнс, об'єкт, реципієнт, бенефактив), МЕТА, РЕЗУЛЬТАТ.

Ключові слова: прес-реліз, фрейм, слот, семантичні ролі.

Постановка проблеми. Досліджуючи мову як когнітивний механізм, що має велике значення в кодуванні та трансформуванні інформації, когнітивна лінгвістика оперує рядом категорій, що відображають структури, у вигляді яких знання акумулюються у свідомості мовної особистості. Інформація, яку людина отримує ззовні, перетворюється у вигляді ментальних репрезентацій різного типу. Ця інформація утримується в пам'яті, з метою вилучення та використання в разі необхідності. Для представлення знань когнітивна наука оперує такими когнітивними структурами, як концепт, сценарій (скрипт), фрейм, схема, гештальт та інші.

Залучення фреймового моделювання допомагає розкрити характерні схеми представлення інформації дискурсом, визначити його типологічні відмінні риси та з'ясувати чинники, що впливають на ступінь сприйняття повідомлень адресатом. Мовленнєва діяльність мовця та слухача, втілена у дискурсі, моделюється у вигляді фреймів, концептуальних і прототипних моделей як когнітивно-семантичних структур, що лежать в основі дискурсу і спрямовують поведінку комунікантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у теорію фреймів зробили західні вчені Т. ван Дейк, Дж. Лакофф, М. Мінський, Ч. Філлмор. Вчені сфокусували свою увагу на вивченні концептуальної основи людської свідомості та виникнення знань.

Фреймова теорія репрезентації знань привертала та привертає увагу багатьох російських та вітчизняних вчених, таких як Т. Бехта, В. Дем'янов, С. Жаботинська, У. Карпенко, О. Кубрякова, Н. Кульчицька, К. Кусько, О. Селіванова тощо.

У сучасній лінгвістиці фрейм розглядається "як одиниця знань, яка зберігається в пам'яті й формує певну понятійну структуру мовного (конструкції взаємопов'язаних слів), а також позамовного досвіду (уміння відповідним чином орієнтуватися у ситуації)" [5, с. 119]. Фрейми – це "не уривки знань, що виділяються довільно, а одиниці, організовані навколо деякого концепту" [7, с.243]. М. Болдирев зазначає організованість фрейму навколо концепту як "одиниці знань, яка містить у собі дані про суттєве, типове і можливе для цього концепту в рамках певної культури" [1, с.5].

На думку У. Карпенко, "фрейм схематизує, дозволяє чітко уявити та зрозуміти концепт" [3, с. 45]. Отже, для концептів фреймова структура є моделлю інтерпретації, концепти реалізуються через фрейми. Н. Кульчицька виділяє фрейм як багатокомпонентний, об'ємний концепт, що найбільш пов'язаний з поняттям семантичного поля [4, с. 2].

Таким чином, **метою** дослідження є визначення фреймової структури прес-релізу на основі концептуальних понятійних ознак. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) узагальнити розуміння поняття прес-релізу; 2) дослідити та описати фреймову структуру прес-релізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прес-реліз (від англ. press-release) традиційно вважається основним жанровим різновидом PR-тексту, простим й ефективним засобом передачі точної та оперативної інформації про базисний суб'єкт PR, а також встановлює контакт з журналістами. Мета розсилки прес-релізу полягає в тому, щоб привернути увагу журналістів до новини/події та до пошуку додаткової інформації.

Дослідники підкреслюють, що структура прес-релізу відображає тенденцію збереження стандарту. Так, на думку Т.А. ван Дейка, структура тексту не має довільного характеру, а є результатом встановленої у певних інституційних умовах соціальної та професійної практики журналістської діяльності [7, с.32].

Підтвердженням може слугувати структура прес-релізу, яка представляє собою «перевернуту піраміду». Спочатку коротко викладається суть новини, а потім її найважливіші деталі. Прес-реліз, який містить всю необхідну інформацію відповідає правилам «п'яти W і однієї H».

Фрейм, за своєю суттю, є смисловим каркасом стереотипної ситуації або поняття, отже, він може складати основу будь-якої іншої когнітивної структури, яка виражається за допомогою мови - образу, уявлення, поняття і т.п. З фреймовим підходом пов'язана і психологічна теорія прототипів, в якій розпізнавання стимулу описується як співвіднесення його з якимось прототипом, що зберігається в пам'яті та представляє собою абстрактну репрезентацію набору стимулів, утворених безліччю схожих форм одного і того ж зразка. Відповідно до цієї теорії, будь-яка категорія, в тому числі і мовна, включає в себе нерівнозначні елементи, серед яких є

ядерні, або ж центральні елементи (прототипи), які мають найбільшу кількість типових для даної категорії характеристик і найменш типові елементи. Тому побудова фреймових моделей вимагає залучення прототипного підходу концептуального аналізу.

Фрейм завжди є структурованою одиницею знань, в якій виокремлюються певні компоненти та відношення між ними. Основна структура фрейму складається зі слотів, що заповнюються виразами, які, у свою чергу, виступають базисною структурою для інших фреймів [8, с.12].

Складовою частиною фрейму є пропозиція – найменша складова двохелементна концептуальна структура. Вона містить два концепти: головний (логічний суб'єкт) та допоміжний, що характеризує головний – логічний предикат. Фрейм утворюється з кількох предикатів, що відносяться до того ж самого суб'єкта, або є засобом встановлення відношень між кількома суб'єктами, поєднаними в контексті якоїсь ситуації. За Ч. Філмором, такі відношення зумовлюють специфіку семантичних ролей або глибинних відмінків, якими наділені суб'єкти, наприклад: агенс, пацієнс, інструмент, причина, результат, адресат, бенефактив, циркумстант (співучасник). Фрейм є сіткою, концептуальною моделлю, в якій інформація сконцентрована навколо смислових вузлів, поєднаних між собою смисловими ланками або дугами. Таким чином, фрейми утворюються пропозиціями та формують сітки.

В сучасній лінгвістичній літературі представлена велика кількість різноманітних типів фреймів. У дослідженнях Беляєвської, Борисова та Лазутової йдеться про фрейми лексичного значення. Граматичні фрейми проаналізовані в роботах Мянчжу та Мінаєвої, фрейми у фразеології – у Крилової, фрейми представлення семантики текста та дискурсу – у Карпуніної, масленникова, Жури та Торопова. Концепції цих та інших авторів підтверджують теорію фреймової організації мовної свідомості, що співвідноситься з лексичними, граматичними та іншими типами мовних значень.

Відмінною від попередньо-зазначених класифікацій є теорія С.А. Жаботинської, яка розглядала фрейми не як співвіднесені з певним типом значення, а з мовною моделлю. Отже, залежно від того, які слоти включає структура фрейму, і як ці слоти пов'язані між собою, фрейми розподіляються на наступні типи:

(1) предметний, де одна і та ж сутність (ЩОСЬ або ХТОСЬ) характеризується за своїми кількісними, якісними, буттєвими, локативними і темпоральними параметрами. Вони представлені в наборі пропозицій, де між предметом і його властивостями встановлюється зв'язок Є/ІСНУЄ: ЩОСЬ є СТІЛЬКИ (кількість); ЩОСЬ є ТАКЕ (якість); ЩОСЬ існує ТАК (спосіб буття); ЩОСЬ є / існує ТАМ (місце буття); ЩОСЬ є / існує ТОДІ (час буття). Властивості предмета можуть отримати суб'єктивну оцінку ТАК.

(2) Акціональний фрейм, де кілька предметів, що є учасниками події, наділені семантичними ролями. Ці предмети об'єднуються зв'язками, які задані дією агенса і позначені дієсловом ДІЄ або РОБИТЬ у супроводі прийменників: ДІЄ з допомогою (інструмента або помічника); ДІЄ на (пацієнс / об'єкт); ДІЄ до / в напрямку (реципієнта); ДІЄ для / з- за (цілі або причини); ДІЄ для (результату або бенефактива).

(3) Посесивний фрейм демонструє зв'язок ЩОСЬ-володар (possessor) має ЩОСЬ-власність (possessed). Посесивне ставлення специфікується в трьох субфреймах: (а) власник (owner) має власність (owned); (б) ціле має частину; (в) контейнер має вміст.

(4) Ідентифікаційний фрейм представляє відносини категоризації, які проявляються в трьох варіантах: (а) ЩОСЬ-індивід є ЩОСЬ-вигляд; (б) ЩОСЬ-індивід/від є ЩОСЬ-рід; (в) ЩОСЬ-індивід є ЩОСЬ-роль.

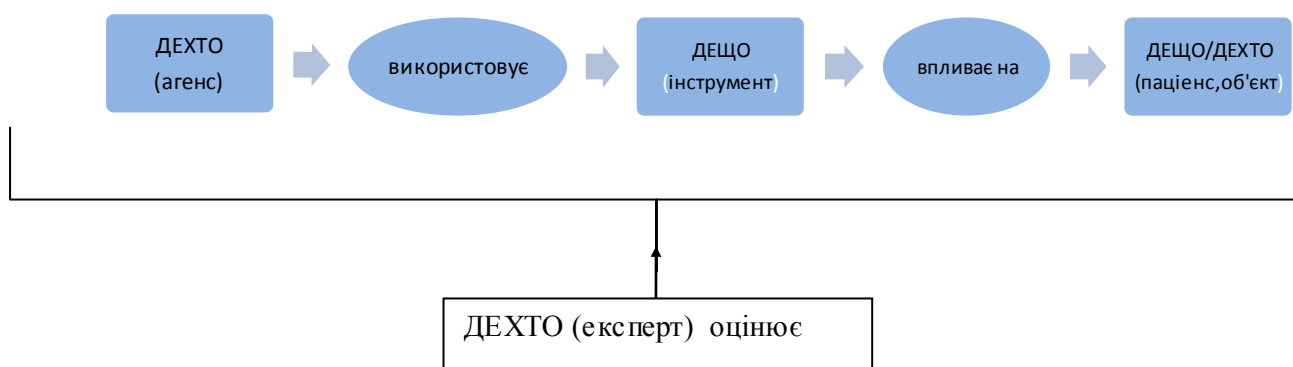
(5) Компаративний фрейм, що примикає до ідентифікаційному фрейму, формується зв'язками тотожності, подібності та схожості (а) тотожність - ЩОСЬ-референт є (як) ЩОСЬ-корелят; (б) схожість - ЩОСЬ-референт є як ЩОСЬ-корелят; (в) подоби - ЩОСЬ-референт є як би ЩОСЬ-корелят. Саме субфрейм подоби лежить в основі концептуальної метафори. [2, с. 11]

У нашій статті за основу береться саме концепція С.А. Жаботинської, адже її класифікація фреймів представляє собою основні типи мовних фреймових моделей, що можуть бути застосовані, на наш погляд, для описання фрейму прес-релізу.

Фреймова організація прес-релізу – це логіко-понятійний каркас, навколо якого будується лінгвістична та екстралінгвістична структура прес-релізу, що знаходить своє послідовне відображення у структурно-композиційній, структурно-тематичній організації прес-релізу (на глибинному рівні) та у лексико-семантичній та лінгвістичній організації (на локальному рівні), визначаючи, таким чином, його глобальну та локальну зв'язність та особливості комунікативної та лінгвістичної функціональності.

Будучи основною і вищою мовленнєвою єдністю, текст прес-релізу, як макрознак, становить собою трьохбічне утворення, що інтегрує форму, зміст і функцію. Особливу значущість для тексту, як системи вищого рангу, набувають цілісність і зв'язність, які проявлені в прес-реліз не лише на рівні поверхневої, мовної репрезентації (характерна наявність жорсткої моделі побудови тексту прес-релізу, обмеження його об'єму та специфіка його графічного оформлення), але й на глибинному рівні змістової, концептуальної репрезентації. Тобто, семантика прес-релізу базується на певній концептуальній моделі, що залишається достатньо стабільною для канонічних текстів, до яких він і належить. Будучи імпліцитною і не маючи специфічних засобів для свого знакового вираження, ця модель однак може бути реконструйована на основі аналізу семантики або змісту конкретних прес-релізів.

Як окремий тип тексту, прес-реліз має свою канонічну структуру, універсальну схему організації його змісту. При наявності різних варіантів фреймового моделювання найбільш вдалим для побудови універсальної семантичної структури прес-релізу виступає наступна модель.

Особа чи організація що з певною метою надає інформацію до ЗМІ для досягнення певного результату та експерт – “третя особа”, що висловлює свою авторитетну точку зору. У складі міжфреймової сітки ці сутності визначаються як рольові слоти АГЕНС, ПАЦІЄНС, ІНСТРУМЕНТ, ЦІЛЬ, та ЕКСПЕРТ відповідно. Відношення, які утворюються між цими слотами, понятійно пов'язані з ролями і виступають у тексті прес-релізу константами: АГЕНС використовує ІНСТРУМЕНТ та впливає на ПАЦІЄНСА, ЕКСПЕРТ оцінює ефективність впливу ІНСТРУМЕНТА. Кожен з рольових слотів представлено фреймовою структурою виду [(ТАКИЙ(ДЕХТО/ДЕЩО)) ЩОСЬ РОБИТЬ]. Квантор ТАКИЙ задає зону статичних атрибутів, а квантор ЩОСЬ РОБИТЬ – зону динамічних атрибутів актанга. Динамічні атрибути, або дії актантів, визначають характер міжактантних відношень і є в прес-релізі достатньо однозначними. Зони ж статичних предикатів (квантор ТАКИЙ) варіативні у зв'язку з включенням до них різних концептів, які є якісними характеристиками кожного з актантів міжфреймової сітки.

Здійснивши аналіз моделей прес-релізів, що включають різну кількість актантів та їх ознак, ми можемо визначити ключову, прототипну модель прес-релізу (див. рис. 1).

Вершинними вузлами прототипного фрейму прес-релізу є: ДЕХТО/ДЕЩО (агенс) – відправник, особа, організація, ДІЄ – діяльність агенса, ТАМ, ТОДІ – темпоральні та локативні характеристики, ДЕХТО/ДЕЩО (пацієнс, об'єкт, реципієнт, бенефактив), МЕТА, РЕЗУЛЬТАТ.

Універсальна схема фреймової моделі прес-релізу показує, що існує безпосередній зв'язок між вершинними вузлами СУБЄКТ, ОБЄКТ, що говорить про двобічну симетричну модель

даного тексту, яка представляє собою активну взаємодію суб'єкта та об'єкта з метою досягнення взаєморозуміння.

Вузол МЕТА передає цілі прес-релізу, що полягають у різних виявах впливу, який реалізується на різних рівнях мови (лексичному, граматичному, синтаксичному, стилістичному і т.д.). Цей вузол не завжди може бути виражений експліцитно, найчастіше він виражається за допомогою комунікативних маніпулятивних стратегій.

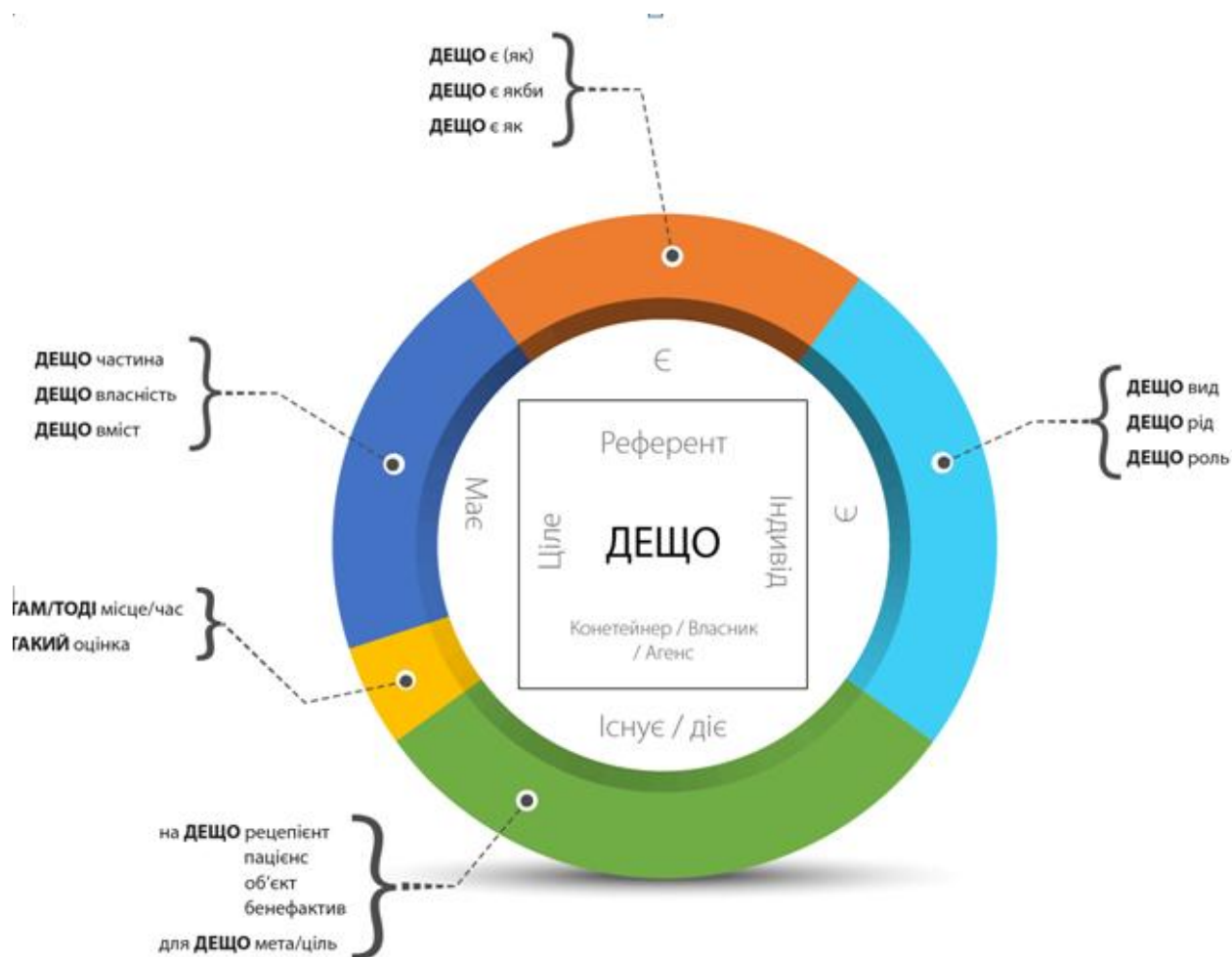

Рис.1.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, на основі понятійних ознак, виділених із структурно-семантичних компонентів прес-релізу, було побудовано його універсальну фреймову модель. Перспективи подальшого дослідження полягають в аналізі лексико-семантичного заповнення слотів та терміналів фрейму прес-релізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика. – Тамбов: Из-во Тамбовского университета, 2000. – 123 с.
2. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов // Когнитивная семантика. Материалы конференции. – Тамбов, 2000. – Ч.2. – С.10-13.
3. Карпенко У.А. Концептное содержание фрейма “вооруженное противостояние” в русской культурно-языковой традиции. Дис... канд.филол.наук: 10.02.02 / Киевский нац. ун-т им.Т.Шевченка. – К., 2006. – 233 с.
4. Кульчицкая Н.А. Фрейм как тип лексического концепта (ононах взглядах на проблему фрейма в лингвистике) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://tpl1999.narod.ru/WEBLSE2002/SHEIGALLSE2002.HTM>
5. Полужин М.М. Когнітивна парадигма лінгвістичних досліджень // Проблеми романо-германської філології: 36. наук. праць. – Ужгород: Ужгород. держ. ун-т. – 1999. - С. 4-22.